

KRIŽOVATKY

Jonathan Franzen

N

KRIŽOVATKY

Jonathan Franzen

KRIŽOVATKY

Jonathan Franzen

Jonathan Franzen
Crossroads

Copyright © 2021 by Jonathan Franzen
All rights reserved.

Translation © Samuel Marec

Jacket design © Ondrej Ivánek

Design & Layout © Ondrej Ivánek

Jacket photo & photo on page 8-9 © Adobe stock

Slovak edition © 2022 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-125-3

Venované Kathy!

ADVENT

Keď Russ Hildebrandt na svojom aute Plymouth Fury ako každé ráno obchádzal svojich senilných a na lôžko pripútaných farníkov, obloha v meste New Prospect sľubovala zrážky a čneli k nej len obnažené duby a bresty; dva oblačné frontálne systémy sa zhodli na tom, že obyvateľom prinesú biele Vianoce. Istá osoba, členka jeho kongregácie pani Frances Cottrellová, sa dobrovoľne prihlásila, že mu poobede pomôže s rozdeľovaním hračiek a konzerv medzi dietky božie, a hoci si uvedomoval, že z jej prejavu slobodnej vôle sa môže tešiť iba ako pastor, krajší vianočný darček ako štyri hodiny strávené v jej spoločnosti a navyše osamote si ani nemohol želať.

Po Russovom ponížení pred troch rokov mu kňaz Dwight Haefle navýšil počet pastoračných návštev, ktoré ako kaplán vykonával. Čo presne Dwight robil s takto ušetreným časom, teda okrem častejších dovolení a práce na dlhoočakávanej zbierke lyrických básní, Russovi jasné nebolo. Ocenil však koketné prijatie od pani O'Dwyerovej, ktorá mala amputovanú nohu a v dôsledku vážneho edému bola pripútaná k nemocničnej posteli vo svojej niekdajšej jedálni. Vážil si, že môže pravidelne pomáhať ľuďom; najmä tým, ktorí si na rozdiel od neho pred troch rokov už nič nepamätali. V sanatóriu v meste Hinsdale, kde mu vôňa vianočných vencov z borovicového ihličia zmiešaná s pachom geriatrických výkalov pripomínala latríny v arizonskej púšti, ukázal starému Jimovi Devereauxovi novú brožúrku s fotografiami a menami členov kongregácie, od ktorej sa odvíjali ich rozhovory, a opýtal sa ho, či si pamätá rodinu Pattisonovcov. Pre pastora, ktorý sa nechal trochu uniesť duchom adventu, predstavoval Jim ideálneho dôverníka; bol ako studňa, do ktorej hodíte mincu, tá však nikdy nedopadne na dno a neozve sa ani čľupnutie na hladine.

„Pattisonovci,“ povedal Jim.

„Mali dcéru Frances.“ Russ sa naklonil nad invalidný vozík svojho farníka a nalistoval priezviská pod písmenom C. „Teraz používa manželovo priezvisko a volá sa Frances Cottrellová.“

Doma jej meno nikdy nevyslovil, ani v situáciách, keď by to bolo prirodzené; obával sa totiž toho, čo by v jeho hlase mohla zachytiť manželka. Jim sa naklonil k fotografii Frances a jej dvoch detí. „Aha... Frannie? Frannie Pattisonovú si pamätám. Čo s ňou je?“

„Vrátila sa do New Prospectu. Pred rokom a pol stratila manžela. Hrozná tragédia. Bol skúšobný pilot v General Dynamics.“

„Kde je teraz?“

„Vrátila sa do New Prospectu.“

„Och, hm. Frannie Pattisonová. Kde je teraz?“

„Vrátila sa domov. Teraz sa volá Frances Cottrellová.“ Russ ukázal prstom na jej fotografiu a zopakoval to. „Frances Cottrellová.“

O pol tretej sa s ním mala stretnúť na parkovisku pred náboženským centrom prvej reformovanej cirkvi. Ako chlapec, ktorý sa už nevie dočkať Vianoc, tam dorazil o 12.45 a zabalený obed si zjedol v aute. Keď mal zlý deň, a počas posledných troch rokov ich bolo viac ako dosť, uchyľoval sa k premyslenej okľuke – do centra vchádzal cez jeho spoločenskú miestnosť, pokračoval hore schodmi a po chodbe lemovanej stohmi vyradených Pútnických spevníkov, cez sklad plný naklonených stojanov na noty a s betlehemom, ktorý naposledy vystavili pred jedenástimi adventmi a tvorilo ho prachom pokryté stádo drevených ovečiek a jedného krotkého býčka, s ktorým cítil istú smutnú spolupatričnosť, potom dole po úzkom schodisku, na ktorom ho mohol vidieť a súdiť len Boh, do svätyne cez „tajné“ dvere v obklade za oltárom, no a nakoniec cez bočný vchod svätyne – práve tak sa totiž vyhol ceste okolo kancelárie Ricka Ambrosa, vedúceho mládežníckych programov. Dospievajúce deti, ktoré sa zhromažďovali na chodbe pred ňou, boli primladé na to, aby si pamätali Russovo poníženie, príbeh však určite počuli a on sa na Ambrosa nedokázal pozrieť bez toho, aby mu dal najavo, že sa nedokáže riadiť príkladom ich spoločného Spasiteľa a odpustiť mu.

Dnešný deň bol však veľmi dobrý a chodby centra prvej reformovanej cirkvi boli ešte stále prázdne. Išiel priamo do svojej kancelárie, vložil papier do písacieho stroja a rozmyšľal nad nenapísanou kázňou na nedeľu po Vianociach, keď bude Dwight Haefle opäť na dovolenke. Zhrbil sa na stoličke a nechtami si uhladil obočie, uštipol sa na mostíku nosa, dotkol sa svojej hranatej tváre, ktorej črty, ako príliš neskoro zistil, priťahovali okrem jeho manželky aj mnohé iné ženy, a predstavoval si kázeň o svojej vianočnej misii na South Side. Príliš často kázal o Vietname, príliš často o Navahoch.

Predstava, že z kazateľnice odvážne vysloví *Spolu s Frances Cottrellovou som mal tú česť* – že jej meno vysloví a ona pritom bude sedieť vo štvrtom rade a počúvať a oči celej kongregácie si ich, možno závistlivo, spoja –, mu spôsobovala potešenie aj napriek tomu, že jeho manželka sa postará o to, aby sa to nestalo, pretože všetky jeho kázne vopred číta a tiež bude sedieť v tých istých laviciach a vlastne vôbec netuší, že sa Frances dnes k nemu pridá.

Na stenách kancelárie mal plagáty Charlieho Parkera so saxofónom a Dylana Thomasa s cigaretou, menšiu fotografiu Paula Robesona zarámanú spolu s letákom o jeho vystúpení v kostole Judson Church v roku 1952, diplom z Biblického seminára v New Yorku a zväčšenú fotografiu, na ktorej ho zachytili spolu s dvoma priateľmi z kmeňa Navahov v Arizone, keď sa písal rok 1946. Pred desiatimi rokmi, keď nastúpil na miesto kaplána v New Prospekte, tieto dômyselne zvolené prejavy jeho identity rezonovali v radoch tínedžerov, o ktorých výchovu v Kristovom duchu sa mal postarať. Lenže pre decká, ktoré sa teraz po kostolných chodbách hemžili vo zvonových nohaviciach či nohaviciach na traky a so šatkami na hlavách, boli len dôkazom jeho nemodernosti. Kancelária Ricka Ambrosa, toho so strapatými čiernymi vlasmi a lesklými ovísajúcimi tenkými fúzmi, zas pôsobila skôr dojmom škôlky: steny a poličky pokrývali kostrbato namalované výplody jeho mladých učeníkov, nejaké výnimočne dôležité skaly a vyblednuté kosti a náhrdelníky z lúčnych kvetov, ktoré mu dali, ako aj sieťotlačové plagáty z dobročinných koncertov bez vzťahu ku ktorémukolvek Russovi známemu náboženstvu. Po svojom ponížení sa ukryl v kancelárii a trpel medzi blednúcimi totemami mladosti, ktoré už okrem jeho manželky nikoho nezaujímali. A Marion nepočítal, pretože práve Marion ho pritiahla do New Yorku, práve Marion ho nasmerovala k Parkerovi a Thomasovi a Robesonovi, práve Marion s nadšením počúvala jeho príbehy o Navahoch a naliehala, aby nasledoval to volanie a stal sa kazateľom. Marion nebolo možné oddeliť od identity, ktorá, ako sa ukázalo, bola ponižujúca. A vykúpenie nebolo možné bez Frances Cottrellovej.

„Bože, ste to vy?“ povedala pri prvej návšteve jeho kancelárie minulé leto, keď si prezerala fotografiu z rezervácie Navahov. „Vyzeráte ako mladý Charlton Heston.“

Za Russom vtedy prišla, aby jej pomohol vyrovnáť sa so smútkom. Táto činnosť patrila medzi jeho povinnosti, ale nemal ju rád, lebo jeho doteraz najväčšou stratou bolo to, že v detstve prišiel o psa Skippera. Keď zistil,

že rok po príšernej manželovej smrti v Texase Frances najviac trápi pocit prázdnoty, odľahlo mu. Navrhol jej, aby sa pridala k niektorému zo ženských spolkov v rámci prvej reformovanej cirkvi, ale mávla rukou. „Nebudem chodiť na kávičku s dámami,“ povedala. „Viem, že chlapec mi už ide na strednú, ale mám len tridsaťšesť rokov.“ Naozaj nemala ani kilo navyše, žiadne záhyby ani vrásky a v pohodlných šatách s kašmírovým vzorom bez rukávov bola stelesnením chuti do života. Prirodzené blond vlasy mala ostrihané nakrátko a ruky mala chlapčensky malé a hranaté. Rusovi bolo jasné, že čoskoro sa opäť vydá – že tá prázdnota, ktorú cíti, je pravdepodobne spôsobená len tým, že jej chýba manžel; spomenul si však na to, ako sa hneval, keď sa ho matka priskoro po Skipperovej smrti opýtala, či by nechcel nového psa.

Existuje jeden ženský spolok, povedal Frances, ktorý sa od tých ostatných odlišuje, pomáha ho viesť on sám a členovia jeho kongregácie v rámci neho spolupracujú s partnerskou cirkvou s názvom Božia komunita v centre mesta. „Dámy v ňom nekávičkujú,“ povedal. „Natierame domy, staráme sa o zeleň, zbierame odpadky. Seniorov vozíme k lekárovi, deťom pomáhame s domácimi úlohami. Venujeme sa tomu každý druhý utorok, celý deň. A poviem vám, že sa na tie utorky teším. Je to jeden z paradoxov našej viery – čím viac toho dáte ľuďom, ktorí mali v živote menej šťastia, tým viac vás zaplní Kristus.“

„Jeho meno vyslovujete s takou ľahkosťou,“ povedala Frances. „Na nedeľné omše chodím už tri mesiace, ale ešte stále čakám, kedy niečo pocítim.“

„Dokonca ani moje kázne vašimi citmi nepohli.“

Mierne a príťažlivo sa začervenala. „Nemyslela som to tak. Máte nádher-
ný hlas. Ale...“

„Ťprimne povedané, skôr niečo pocítite v utorok ako v nedeľu. Ja sám by som namiesto kázania radšej bol na South Side.“

„Ten kostol tam je pre čiernych?“

„Je to kostol pre černochoch, áno. Náš spolok vedie Kitty Reynoldsová.“

„Kitty mám rada. Na strednej škole ma učila angličtinu.“

Aj Russ mal Kitty rád, hoci cítil, že k nemu ako k zástupcovi mužského pohlavia pristupuje skepticky. Marion prišla s myšlienkou, že Kitty sa nikdy nevydala pravdepodobne preto, že je lesba. Na pravidelné cesty na South Side sa obliekala ako drevorubač a Frances si rýchlo privlastnila; trvala na tom, aby sa na ceste tam aj späť odviezla v jej aute a nie v Russovom kombi.

Keďže si jej skepsu uvedomoval, prenechal jej voľné pole pôsobnosti a čakal na deň, keď s nimi nebude môcť ísť.

V utorok po Dni vďakyvzdania, keď všetkých obchádzalo prechladnutie podobné chrípke, sa na parkovisku pred centrom objavili len tri dámy, samé vdovy. Frances s kockovaným poľovníckym klobúčikom na hlave nasadla na predné sedadlo a možno preto, že Russov plymouth mal poruchu na kúrení a rosili sa mu sklá, ak okno nenechal otvorené, si ho nechala na hlave. Alebo to bolo tým, že si uvedomovala, ako úžasne v tom klobúčiku vyzerá, ako veľmi pokúša jeho vieru a aké motýliky cíti v bruchu? Dve staršie vdovy to možno vedeli, pretože počas celej cesty do mesta, okolo Midway a po Päťdesiatej piatej ulici, otravovali Russa zo zadných sedadiel nepríjemne konkrétnymi otázkami o jeho manželke a štyroch deťoch.

Kostol Božej komunity zo žltých tehál bol malý a nemal vežu. Pôvodne ho postavili Nemci a z jednej strany bolo k nemu pripojené komunitné centrum s asfaltovou strechou. Miestnu kongregáciu pozostávajúcu prevažne zo žien viedol pastor v strednom veku Theo Crenshaw, ktorý Russovmu spolku preukazoval láskavosť tým, že jeho predmestskú dobročinnosť prijal a ani za ňu nepoďakoval. Každý druhý utorok Theo len jednoducho predložil Russovi a Kitty zoznam úloh zoradených podľa dôležitosti; neprišli predsa slúžiť omšu, prišli len slúžiť. Kitty v minulosti s Russom pochodovala na protestoch za občianske práva, ale Russ sa musel postarať aj o ostatné ženy v spolku, ktorým vysvetlil, že ak len s ťažkosťami rozumejú „mestskej“ angličtine, ešte to neznamená, že musia rozprávať nahlas a pomaly. Pre tie ženy, ktoré to pochopili a dokázali prekonať strach a vyjsť na ulicu pred blok na adrese South Morgan Street 6700, to bol silný zážitok. V prípade žien, ktoré to nepochopili – niektoré z nich do spolku vstúpili len preto, že to urobili aj ostatné –, nemal inú možnosť a musel ich ponížiť rovnako, ako jeho samého kedysi ponížil Rick Ambrose: povedal im, aby už do spolku nechodili.

Kitty si Frances neustále držala pri sebe, a tak ju Russ zatiaľ neotestoval. Keď dorazili na Morgan Street, nechotne vystúpila z auta, počkala, kým ju poprosia o pomoc, a až potom Russovi a ostatným vdovám pomohla do komunitného centra preniesť kufríky s náradím a vyradené zimné oblečenie. Russ si jej váhanie všimol a hneď si začal vyčítať množstvo vecí – že si formu zamenil za obsah a klobúčik za dobrodružného ducha –, tie však nahradil súcim, keď ju Theo Crenshaw odignoroval a dvom starším vdovám

nariadil, aby skatalogizovali dodávku kníh z druhej ruky pre nedeľnú školu. Obaja muži mali zas v suteréne nainštalovať nový ohrievač vody.

„A čo Frances?“ opýtal sa Russ.

Postávala pri vchodových dverách. Theo si ju chladne premeral. „Kníh je viac ako dost.“

„Čo keby ste nám s Theom pomohli?“ opýtal sa jej Russ.

Ochota, s akou prikývla, ho utvrdila v tom, že sa vo svojom súcitnom reflexe nemýlil, a rozptýlila podozrenie, že sa pred ňou vlastne chce len predviesť a ukázať jej, aký je silný a ako zručne dokáže narábať s nástrojmi. V suteréne sa vyzliekol do tielka, objal ten odporný starý ohrievač s azbestovým náterom ako medveď a zodvihol ho. Mal štyridsaťsedem rokov a nebol už žiadnym vysokým mládencom; v oblasti ramien a hrudníka sa rozšíril ako dub. Frances však okrem sledovania veľmi nemala čo robiť, a keď prírodovú rúru pri stene odrezali a bola potrebná práca s kamenným dlátom a rúrkovou maticou, až po chvíli si všimol, že zo suterénu odišla.

Russovi sa na Theovi najviac páčila jeho rezervovanosť, vďaka ktorej ho ušetril márných predstáv o tom, ako medzi nimi vznikne medzirasové priateľstvo. Theo mal o Russovi základné informácie – že sa nestráni ťažkej práce, že nikdy nemal ďaleko k životu v chudobe, že verí v božskú podstatu Ježiša Krista – a nekládol ani nevítal otvorenejšie otázky. Napríklad o Ronniem, o retardovanom chlapcovi zo susedstva, ktorý chodieval do kostola v každom ročnom období, ako sa mu zapáčilo, pričom sa niekedy zastavil a predviedol zvláštny kolísavý tanec so zatvorenými očami alebo od niektorej dámy zo spolku vymámil štvrtáček, Theo vždy len povedal, že „najlepšie je si toho chlapca nevšímať“. Keď sa Russ aj tak pokúsil s Ronniem porozprávať a opýtal sa ho, kde býva a kto je jeho mama, Ronnie odpovedal protiotázkou: „Dáš mi štvrták?“ a Theo Russovi o niečo ostrejšie povedal: „Najlepšie bude nechať ho tak.“

Frances však tento pokyn nedostala. Počas obedňajšej prestávky ju našli na poschodí, ako spolu s Ronniem sedí na podlahe komunitnej miestnosti s balením voskoviek. Ronnie mal oblečenú vetrovku s kapucňou, ktorá evidentne pochádzala z New Prospectu, kolísal sa na kolenách a Frances zatiaľ na hárok lacného novinového papiera kreslila oranžové slnko. Theo zamrzol, začal niečo hovoriť a pokrútil hlavou. Frances ponúkla Ronniemu svoju pastelku a radostne zodvihla hlavu k Russovi.

Našla si vlastný spôsob, ako pomôcť a odovzdať niečo zo seba, a aj on mal z toho radosť.

O Theovi, ktorý ho do svätyne nasledoval, to neplatilo. „Musíš sa s ňou porozprávať. Povedz jej, aby sa do Ronnieho nemiešala.“

„Naozaj neviem, ako by mu mohla ublížiť.“

„Nejde o to, či by mu mohla ublížiť.“

Theo zašiel domov k manželke, aby si doprial teplé jedlo, a Russ, ktorý nechcel Frances odrádzať, si svoj zabalený obed zobral do učebne nedeľnej školy, kde pôvodné okná prešli komplexnou renováciou. Keď je choré vaše telo, dovolíte cudzincom, aby sa ho dotýkali; keď ste chudobní, platí to o prostredí, v ktorom sa pohybujete. Vdovy bez povolenia roztriedili všetky detské knihy a vyrobili pre ne žiarivé a pútavé nálepky. Ak ste chudobný, niekedy nevidíte, čo treba urobiť, až kým vám to niekto neukáže. Russovi sa síce zdalo trochu zvláštne, že nežiadali o povolenie, ale bola to cena za to, že na druhej strane nečakali ani poďakovanie. Keď sa občas ocitol na nejakom zadnom dvore plnom buriny a kriakov siahajúcich až po ramená, tak sa dotýčajú starej dámy nepýtal, ktorú burinu a ktoré kusy hrdzavejúceho železa stojí za to zachrániť, a keď bol potom s prácou hotový, poďakovania sa od nej ani väčšinou nedočkal. „No nevyzerá to teraz lepšie?“ povedala len.

Rozprával sa s oboma vdovami, keď sa vtom zrazu z prízemnia ozvalo buchnutie dverí a rozhnevaný ženský hlas. Vyskočil na nohy a bežal dole do komunitnej miestnosti. Frances sa s novinovým papierom v ruke krčila pred mladou ženou, ktorú nikdy predtým nevidel. Bola vychudnutá a vo vlasoch mala špinu. Aj cez polovicu miestnosti z nej cítil alkohol.

„Je to môj syn, chápeš? Môj syn.“

Ronnie ešte stále kľačal, v ruke mal pastelku a kolísal sa.

„Moment, moment,“ ozval sa Russ.

Mladá žena sa otočila. „Ty si manžel?“

„Nie, som pastor.“

„No tak tejto žene povedz, aby sa držala ďalej od môjho chlapca.“ Opäť sa otočila na Frances. „Drž sa od môjho chlapca ďalej, štetka! Čo to tam vlastne máš?“

Russ sa postavil medzi obe ženy. „Pani. Prosím vás.“

„Čo to tam vlastne máš?“

„Je to kresba,“ povedala Frances. „Pekná kresba. Nakreslil ju Ronnie. Nie je tak, Ronnie?“

Spomínaná kresba bola len obyčajnou červenou čmáranicou. Ronnieho matka sa natiahla a vytrhla ju Frances z ruky. „Nie je to tvoj majetok.“

„Nie,“ povedala Frances. „Myslím, že to nakreslil pre vás.“

„Ona sa so mnou ešte stále rozpráva? Počujem dobre?“

„Myslím, že by sme sa všetci mali upokojiť,“ povedal Russ.

„To *ona* by mala zdvihnúť tú svoju bielu riť, vypadnúť odtiaľto a nechať môjho chlapca na pokoji.“

„Prepáčte,“ povedala Frances. „Je taký milý, len som...“

„Prečo *mi* ešte stále niečo rozpráva?“ Matka roztrhala kresbu na kúsky a trhnutím zdvihla Ronnieho na nohy. „Hovorila som ti, aby si si na týchto ľudí dával pozor. Nehovorila?“

„Neviem,“ povedal Ronnie.

Dala mu facku. „Tak ty *nevieš*?“

„Pani,“ povedal Russ, „ak toho chlapca opäť udriete, budú problémy.“

„Hej, hej, hej.“ Smerovala k východu. „Poď, Ronnie. Tu sme skončili.“

Frances sa po ich odchode rozplakala a on ju objal. Cítil, ako jej strach prechádza do triašky, ale všimol si aj to, ako prirodzene jej úzke ramená zapadnú do jeho objatia, jej jemná hlava do ruky, a takmer sa rozplakal aj on. Mali si vyžiadať povolenie. Mal ju lepšie chrániť. Mal trvať na tom, aby starším dáмам pomohla s knihami.

„Neviem, či som na toto stavaná,“ povedala.

„Bola to len obyčajná smola. Nikdy predtým som ju nevidel.“

„Ale ja z nich mám strach. A ona to vedela. Ale vy nemáte, tak vás rešpektovala.“

„Keď sem budete chodiť pravidelne, bude to jednoduchšie.“

Neveriacky pokrútila hlavou.

Keď sa Theo Crenshaw vrátil z obeda, Russ sa príliš hanbil a incident nespomenul. S Frances nemal žiadne plány, žiadnu konkrétnu fantáziu, nič viac, len túžbu byť v jej blízkosti a teraz v dôsledku svojej márnivosti a omylnosti prišiel o príležitosť stretnúť sa s ňou dvakrát za mesiac. Zlyhaním bola už túžba po žene, ktorá nebola jeho manželkou, on však zlyhal aj v zlyhávaní. Aká odporne pasívna bola taktika, že ju dotiahne dole do suterénu. Ako si len mohol myslieť, že keď ho uvidí pracovať, zatúži po ňom presne tak, ako po nej túži on zakaždým, keď ju vidí? Napokon pôsobil dojmom presne takého muža, akého žena jej typu nikdy nebude chcieť. Pohľad naňho ju nudil a vinu za to, čo nasledovalo, niesol on.

Počas pomalého návratu do New Prospectu v aute mlčala, až kým sa jej

jedna zo starších vdov neopýtala, ako sa jej synovi Larrymu, ktorý chodil do desiatej triedy, páčia Križovatky. Informácia, že jej syn začal chodiť do mládežníckej cirkevnej skupiny, bola pre Russa novinkou.

„Rick Ambrose musí byť génius,“ povedala Frances. „Myslím, že keď som dospievala ja, v tej skupine nebolo ani tridsať detí.“

„A vy ste v nej boli?“ opýtala sa staršia vdova.

„Nie. Nebolo tam dosť pekných chlapcov. Vlastne žiadni.“

Keď Frances vyslovila slovo *génus*, nasypala tým Russovi soľ do rany. Mal to znieť so stoickým pokojom, keď však mal zlý deň, nedokázal nerobiť veci, ktoré neskôr oľutoval. Bolo to, takmer akoby ich robil *práve preto*, aby ich neskôr oľutoval. Cestu späť do Božej milosti si našiel tak, že sa potom umáral v hanbe a ponáral do samoty.

„Viete, prečo tú skupinu pomenovali Križovatky?“ opýtal sa Russ. „Rick Ambrose si myslel, že deti sa budú vedieť stotožniť s názvom rockovej pesničky.“

Bola to odporná polopravda. Názov totiž pôvodne navrhol sám Russ.

„No a tak som sa ho opýtal – musel som sa opýtať – či pozná tú pôvodnú pesničku Roberta Johnsona. A on na mňa nechápavo pozeral. Preňho sa totiž hudobná história začína pri Beatles, viete. Verte mi, že som počul tú pesničku, čo nahrali The Cream. A presne aj viem, o čo ide. Ide o to, že skupinka nejakých chlapcov z Anglicka okráda skutočného majstra černošského amerického blues a tvári sa pritom, že to je *ich* hudba.“

Frances v tom svojom poľovníckom klobúčiku upierala pohľad na kamión pred nimi. Staršie vdovy zdržiavali dych, kým kaplán kritizoval vedúceho programov pre mládež.

„Zhodou okolností vlastným totiž originálnu nahrávku Johnsonovej skladby *Cross Road Blues*,“ chvastal sa odpudzujúco. „Keď som ešte žil v Greenwich Village – viete, kedysi som tam žil, v New Yorku – občas som v sekáčoch našiel staré platne. Počas veľkej ekonomickej krízy vyrazili nahrávacie spoločnosti do terénu a vďaka tomu vznikli nádherné autentické nahrávky – Lead Belly, Charley Patton, Tommy Johnson. Pracoval som v jednom voľnočasovom programe v Harleme a každý večer som sa vrátil domov a púšťal som si tie platne a bolo to, akoby som sa zrazu ocitol na juhu a boli 20. roky. V tých starých hlasoch bolo toľko *bolesti*. Pomohlo mi to pochopiť bolesť, s ktorou som sa stretol v Harleme. Pretože presne o tom blues je. Presne to sa stratilo, keď belošské kapely začali ten štýl napodobňovať. V tej novej hudbe už žiadnu bolesť nepočujem.“